

GRUP DE DIÀLEG 12. PAISATGE, URBANISME I DESENVOLUPAMENT TERRITORIAL EN TEMPS DE CRISI: REPTES I OPORTUNITATS

EIX 5: PAISATGE I DESENVOLUPAMENT TERRITORIAL: QUALITAT *VERSUS* BANALITAT?

Martí Franch Batllori

Arquitecte del paisatge. Professor extern dels Màsters de Paisatge de l'ETSAB

emf@emf.cat

La insuportable lleugeresa del paisatge productiu

Com a qualsevol organisme viu, el paisatge productiu s'adapta contínuament els nínxols que ofereix una economia cada cop més global i informe. Per tal de poder sobreviure, el paisatge es troba en un estat transició inexorable, en un estat de re-habilitació in-interrompuda per tal de poder respondre als nous paradigmes de l'economia productiva. Només una, entre un milió de les transformacions adoptades, millora l'anterior i li permet perpetuar-se 'sosteniblement' tant en la vessant productiva com en l'ecològica.

Què significa que un paisatge es banalitzat?

Vol dir que la seva inexorable transformació li fa perdre o dissoldre aquelles peculiaritats que el fan llegible i identificable i per tan diferent d'altres paisatges. Bé sigui degut a que el nínxol del qual subsistia ha esdevingut obsolet, a que han arribat noves poblacions, etc.

En definitiva significa, que en relació al medi, a un territori determinat, l'estratègia d'adaptació al nou nínxol no és suficientment específica com per afaïonar un nou paisatge productiu amb identitat pròpia i diferenciada. Semblantment als organismes vius, les adaptacions en el paisatge tendeixen a la complexitat: incorporació de nous usos, pràctiques, espècies, etc.

La 'llegibilitat' dels missatges i també dels paisatges, depèn en bona mesura de la limitació, la contenció en el nombre components i estructures a percebre i interpretar. Com més senzill més entenedor. Amb això em refereixo que la successiva re-habilitació dels paisatges productius, i la seva creixent complexització, inevitablement dificulta la seva llegibilitat i converteix la gènesis de noves identitats en els paisatges emergents en un gran i apassionant repte.

Quines estratègies poden frenar la banalització dels paisatges?

Al meu parer per poder re-habilitar els paisatges actuals en futurs paisatges productius sostenibles i amb identitat, cal 'anticipat' el futur i proposar noves visions pel territori a les escales apropiades. La planificació amb vocació d'ordenar i també de transformar, com recorden Pié i Vilanova, i a una escala menor el projecte de paisatge són el mitjà per explorar visions alternatives engrescadores de futur.

El paisatgista Michel Desvigne pensa que vivim un període de conservació, contrastat als temps d'invençió i afirma que cal passar de la Crainte al desig, fer néixer noves visions del territori. Per Desvigne, a França, la crisi econòmica està suposant que nombroses ciutats s'estiguin dotant de nous projectes i visions territorials:

A una manca real de projectes, li succeeix una època de gran anticipació. Tot succeeix com si la manca de visibilitat econòmica allunyés la producció d'icones a favor de projectes territorials, col·lectius i sostenibles. El desig de construcció es desplaça de l'objecte espectacular, cap a projectes territorials que prefigurem mitjançant prototips modestos. Aquestes fràgils però estimulants intervencions, emergeixen en mi amb idèntica optimisme de la preparació d'aquestes grans transformacions que prediuen amb antelació. Paradoxalment, aquestes condicions precàries determinen paisatges perennes perquè la seva modèstia permet totes les transformacions, i això les fa durar.

A Països Baixos, des de fa dècades, certes corrents dintre el món del paisatge defensen la *Preservation through development*. L'actitud promulga que per comptes de deixar que els paisatges siguin 'productes de la producció', hi hagi una actitud proactiva, de planificació i projecte, per tal de poder 'preservar' determinades qualitats d'un paisatge a través de la re-interpretació del seu caràcter i identitat, i generar noves identitats a partir del desenvolupament d'un nou paisatge productiu.

Els documents projectuals són document de reflexió territorial a escala intermèdia i les **visions per a la transformació de territori** són documents estratègics per explorar escenaris, desxifrar nínxols de futur i qualificar el nou paisatge. Ben segur que els aspectes normatius o de programa acaben essent determinants, però hi ha un pas previ on la concreció espacial i la 'visualització' de la proposta, és crucial per engrescar el debat i la selecció d'escenaris i opcions.

En aquest sentit, al meu parer, cal complementar les eines que habilita la Llei del paisatge (catàlegs de paisatge, directrius, informes d'impacte...) i els instruments de l'urbanisme convencional (PTP, PDT...) amb una nova generació de visions prospectives del territori d'acord amb les expectatives de de/creixement, les noves infraestructures, els nous paradigmes socio-ambientals, etc., en forma de planejament i projectes de paisatge a escala intermèdia.

Alguns criteris i intuïcions per a la re-habilitació del paisatge des del projecte i la planificació.

El paisatge en prealable. Aportar invariables, concebre "totalitats" intel·ligents .

Aquest concepte apel·la a la definició de paisatge en el sentit més clàssic, el del medi, la geografia subjacent al territori suport de la transformació. Al meu parer és una manera de prevenir. Cal identificar identitats, reequilibrar la proporció entre paisatge i espai construït i anar a l'essencial. O sigui, ser integres i clars, perseguir la simplicitat de l'essencial, evitar les trampes de les sirenes de la complexitat, informats per la bellesa del llenguatge del món natural.

Si el paisatge és doncs 'inexorable transicionalitat', com pot ordenar-se, planificar-se o projectar-se? A meu parer només pot orquestrar-se des de la gestió de la seva quarta dimensió, el temps.

Estratègies per frenar la banalització del paisatge i contribuir a la (re)qualificació dels paisatges

- **Concebre projectes oberts**

- Concebre projectes que explorin globalment la relació entre els processos d'urbanització i el medi i el paisatge, pensats com a una eina per aproximar-se a la intervenció.
 - Desenvolupar projectes que visionen l'espai a transformar com un organisme viu, en un estat permanent de transició, entenen que el paisatge es troba en un estat de constant esdevenir i que conseqüentment es conceben com els primers esbossos, embrions, d'històries a desplegar en el futur, en que pretenen coreografiar, una successió de paisatges entremetjats.
 - Promoure els projectes que integren els processos vius en el disseny d'espais que siguin un medi creador, on la natura no és reproduïda sinó 'suscitada'.
- **Anticipant escenaris, concebent alternatives 'palpables'**
 - Associar les transformacions del desenvolupament urbà, industrial o agrícola a una visió paisatgística que s'inscriu en la geografia preexistent per crear el que seran els territoris sostenibles contemporanis.
 - Reforçar les estructures identificables del territori i, en particular les 'infraestructures verdes', enteses a com un arxipèlags/sistemes d'espais verds capaços de proporcionar diversos serveis ambientals i socials a les conurbacions urbanes: qualitat del cicle de l'aigua, integració paisatgística, fixació del CO², xarxa de mobilitat, etc.
 - **Reconquerir les identitats paisatgístiques**
 - Triar bé l'escala d'aproximació per reconèixer les identitats. Una tria adequada és fonamental perquè condiciona l'eficàcia de les respostes proposades i permet reforçar els elements que confereixen llegibilitat als paisatges.
 - Concebre el projecte com un instrument pedagògic i de comunicació que promou el coneixement i el valor que la societat atribueix al paisatge. Existeix una relació entre « qualitat », « identitat » « atractivitat » i qualitat. dels paisatges.